

16. Forskning om samarbetssamtal och medling vid vårdnadstvist eller konflikt

Vad är samarbetssamtal?

Samarbetssamtal är strukturerade samtal under sakkunnig ledning med föräldrar som är oeniga om hur de ska lösa frågor kring vårdnad, boende, umgänge och barnets försörjning. Samtalen kan ske i samband med eller efter en separation men också med föräldrar som aldrig levt tillsammans. Syftet med samtalen är att samtalsledaren ska hjälpa föräldrarna att göra överenskommelser kring barnet, utifrån barnets behov och eventuella önskemål.

Föräldrar som inte kan komma överens kan själva begära att få samarbetssamtal. När föräldrar tvistar i domstol kan även rätten förordna om samarbetssamtal. Rätten kan även förordna om medling. De samarbetssamtal som ges av kommunens socialtjänst är en form av familjemedling.

Frågan om föräldrarnas möjlighet att genom kommunens samarbetssamtal få hjälp att nå enighet i frågor om vårdnad, boende och umgänge regleras i 5 kap. 3 § socialtjänstlagen, SoL och 6 kap. 18 § föräldrabalken, FB. Till stöd för arbetet med samarbetssamtal finns även Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd (HSLF-FS 2017:51). Rättens möjlighet att besluta om medling regleras i 6 kap. 18 a § FB.

Intentionen med både medling och samarbetssamtal är således att föräldrarna ska nå en överenskommelse.

Barns delaktighet i samarbetssamtal

1990 ratificerade Sverige, som ett av de första länderna i världen, FN:s konvention om barnets rättigheter, den så kallade barnkonventionen. De flesta länder i världen har anslutit sig till konventionen.¹ Sedan den 1 januari 2020 är barnkonventionen svensk lag.² Konventionens grundsyn innebär att varje barn har rätt att utan diskriminering få sina rättigheter respekterade. Dessa rättigheter är principen om att barnets bästa ska beaktas i alla beslut som rör barn, rätten för barnet att få uttrycka sin åsikt och bli respekterad och alla barns rätt till liv och utveckling.

¹ 196 länder har förbundit sig att följa barnkonventionen.

² Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

Att barnet har rätt att komma till tals och rätt att få information och uttrycka sin åsikt framgår av 6 kap. 2 a § FB när det gäller utredningar och upplysningar som familjerätten lämnar till domstol. När det gäller utredningar och upplysningar ska utredaren höra barnet om det inte är olämpligt (6 kap. 19 och 20 §§ FB). Socialnämnden får i ett förfarande om vårdnad, boende eller umgänge enligt 6 kapitlet i föräldrabalken höra ett barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande (6 kap. 20 a § FB).³ Detsamma gäller när domstolen enligt 6 kap. 18 § FB uppdragit åt socialnämnden eller något annat organ att i barnets intresse anordna samarbetsamtal i syfte att nå enighet mellan föräldrarna.

När det gäller frivilliga samarbetsamtal enligt socialtjänstlagen saknas lagstiftning men det framgår av förarbeten till föräldrabalken att när det gäller barns rätt att komma till tals är utgångspunkten att hänsyn ska tas till barnets vilja inte enbart vid domstolars bedömning utan även generellt vid socialnämndens hantering av frågor om vårdnad, boende och umgänge.⁴

Samarbetsamtal - Kartläggning av föräldrars och samtalsledares erfarenheter

På uppdrag av regeringen genomfördes en kartläggning av samtalsledares erfarenheter och upplevelser av samarbetsamtal som presenterades i en rapport 2016. Av kartläggningen framgår bland annat att barn sällan kommer till tals i samarbetsamtal.⁵

Uppdrag till SBU

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, MFoF gav år 2020 Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, SBU i uppdrag att ta reda på vilken sammanställd forskning som finns för samarbetsamtal och medling för föräldrar som är i konflikt med varandra i samband med vårdnadstvist eller konflikt?

Genomförandet av sökningen

SBU har gjort sökningar i databaserna Academic Search Premier (Ebsco), APA PsycInfo (Ebsco), ERIC (Ebsco), Library, Information Science & Technology Abstracts (Ebsco), MEDLINE with Full Text (Ebsco), Psychology and Behavioral Sciences Collection (Ebsco), SocINDEX with Full Text (Ebsco), Social Care Online (Social Care Institute for Excellence, SCIE). Sökningar gjordes även på Folkhelseinstituttets (Norge) och VIVE's (Danmark) hemsidor.

SBU har formulerat frågan enligt följande PICO⁶:

Population: föräldrar i samband med vårdnadstvist eller konflikt där det föreligger konflikt mellan vårdnadshavarna eller föräldrarna om barnets/barnens umgänge, boende, vårdnad och försörjning (eller ett av områdena, ej enbart försörjning)

³ Prop. 2020/21:150 s. 150-151

⁴ Prop. 1997/98:7 s. 43 och Prop. 2005/06:99 s. 47

⁵ Samarbetsamtal. Kartläggning av föräldrars och samtalsledares erfarenheter. Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, MFoF (2016).

<https://www.mfof.se/download/18.7a15f94516e8e25421b18716/1574925630064/samarbetsamtal-kartlaggning.pdf>

⁶ PICO är en förkortning för patient/population/problem, intervention/index test, comparison/control (jämförelseintervention) och outcome (utfallsmått). För ytterligare information se [SBU:s metodbok](#)

Intervention: samarbetsamtal eller medling med syfte att minska konflikter om vårdnad/umgänge/boende.

Control: ingen insats, annan insats, väntelista

Outcome:

- ärenden till domstolen
- överenskommelser
- samarbetsförmåga (föräldrarelationen)
- konfliktnivå
- förståelse för barnet
- psykisk hälsa hos förälder inklusive stress, ångest, depression
- psykisk hälsa hos barnet/barnen inklusive stress, ångest, depression
- välbefinnande
- våldsutsatthet hos förälder
- våldsutsatthet hos barnet/barnen
- beteendeproblem hos barnet
- missbruk hos förälder
- sjukskrivning hos förälder
- fysisk hälsa hos förälder
- barnets delaktighet
- aktualisering inom socialtjänstens barnavård

För att SBU skulle inkludera en artikel i svaret krävdes att den var publicerad på engelska eller ett av de skandinaviska språken. Endast artiklar som genomgått en peer review är inkluderade.

Litteratursökningen har begränsats till artiklar publicerade från år 2000 och framåt. Svaret har begränsats till systematiska översikter från år 2012 och framåt, i och med att Socialstyrelsen publicerade sin systematiska översikt på området år 2011.⁷

Resultatet från SBUs sökning

SBU:s upplysningstjänst har i ett svar till MfF presenterat resultatet från den litteratursökning och granskning av primärstudier⁸ och systematiska översikter⁹ som gjordes med anledning av frågeställningen ovan¹⁰. Av svaret framgår att SBU inte identifierat någon systematisk översikt som är gjord efter 2012. SBU har däremot identifierat elva primärstudier som har publicerats under perioden 2011-2020 och som undersökt effekten av samarbetsamtal och medling med föräldrar i konflikt.

Eftersom upplysningstjänsten inte bedömer risken för bias i primärstudier har resultat och slutsatser inte presenterats i SBUs rapport. Den som vill läsa artiklarna finner dem i referenslistan i rapporten.

⁷ Interventioner för att förebygga och hantera föräldrars konflikter och tvister kring vårdnad, boende och umgänge. Socialstyrelsen (2011) [Interventioner för att förebygga och hantera föräldrars konflikter och tvister kring vårdnad, boende och umgänge \(socialstyrelsen.se\)](#)

⁸ Forskning som innehåller nya resultat, och inte bara är referat av redan publicerad forskning.

Originalforskning redovisas vanligen i form av artiklar, originalartiklar, i vetenskapliga tidskrifter, medan sammanfattning av existerande forskning skrivs i översiktsartiklar, ofta även kallade reviewartiklar.

⁹ Sammanställning av resultat från sådana studier som med systematiska och explicita metoder har identifierats, valts ut och bedömts kritiskt och som avser en specifikt formulerad fråga

¹⁰ [Samarbetsamtal och medling vid vårdnadstvister eller konflikt \(sbu.se\)](#)

MFoFs granskning av artiklar som inkluderar eller fokuserar barn i samarbetssamtalen

Socialnämndens ansvar att inkludera samtal med barn i sitt arbete har alltmer utökats de senaste åren. MFoF har därför valt att närmare granska de primärstudier som inkluderar eller fokuserar barn i samarbetssamtalen. Av de elva studierna som SBU identifierade var det tre som inkluderade eller fokuserade barn i samarbetssamtalen. MFoF har valt att granska två av dessa artiklar Ballard mfl (2013) och Rudd mfl (2015). SBU har bistått MFoF i granskningen av primärstudiernas risk för bias (risk för överskattning eller underskattning av resultat). Den tredje artikeln som inkluderar eller fokuserar barn i samarbetssamtalen av McIntosh (2008) har tidigare granskats av Socialstyrelsen och bedömts ha hög risk för bias.

Bedömning och slutsats

De tre studierna som inkluderade eller fokuserade samtal med barn i samarbetssamtalen bedömdes ha hög risk för bias. Studierna var inte tillräckligt bra genomförda bland annat eftersom populationerna i studierna inte är jämförbara. På grund av studiernas brister presenteras inte resultat.

Oavsett det bristande vetenskapliga underlag som finns för effekten av barns involvering i samarbetssamtal så ingår det i barnkonventionen och annan lagstiftning att inkludera barn i frågor som rör dem. MFoF anser att olika former av medlingsmetoder behöver utvärderas i en svensk kontext, exempelvis om skilda medlingsmetoder som inkluderar barn har olika effekt på barns delaktighet, välmående, grad av överenskommelser mellan föräldrar.

Referenser

Vårdnad, boende och umgänge (Prop. 1997/98:7).

Nya vårdnadsregler (Prop. 2005/06:99).

Ett förstärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister (Prop 2020/21:150).

Samarbetssamtal och medling vid vårdnadsvist eller konflikt. Statens beredning för social och medicinska utvärdering, SBU. Stockholm 2021.

Socialstyrelsen. Interventioner för att förebygga och hantera föräldrars konflikter och tvister kring vårdnad, boende och umgänge. En systematisk översikt om effekter. Socialstyrelsen. Stockholm; 2011.

Samarbetssamtal. Kartläggning av föräldrars och samtalsledares erfarenheter. Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) Skellefteå; 2016.

Ballard RH, Holtzworth-Munroe A, Applegate AG, D'Onofrio BM, Bates JE. A randomized controlled trial of child-informed mediation. Psychol Public Policy Law. 2013;19(3):271-81.

Rudd BN, Ogle RK, Holtzworth-Munroe A, Applegate AG, D'Onofrio BM. Child-informed mediation study follow-up: Comparing the frequency of relitigation following different types of family mediation. Psychol Public Policy Law. 2015;21(4):452-7.

McIntosh JE, Wells YD, Smyth BM, Long CM. Child-focused and child-inclusive divorce mediation: comparative outcomes from a prospective study of postseparation adjustment. Fam Court Rev. 2008;46(1):105-24.